

DUNYO DAVLATLARIDA IJTIMOIIY SIYOSATNING AHAMIYATI

Xazratkulov Sherzod Abror o'g'li

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi siyosiy

fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: Ushbu tezida, turli davlatlar, xususan O'zbekiston va AQSh misolida ijtimoiy siyosatning ahamiyati tahlil etiladi. Ijtimoiy siyosat fuqarolarning farovonligini oshirish, ijtimoiy tenglikni ta'minlash va aholining zaif qatlamlarini himoya qilish vositasi sifatida qaraladi. O'zbekiston misolida markazlashgan va davlat boshchiligidagi ijtimoiy himoya tizimi o'rganilsa, AQShda esa bozor iqtisodiyoti va xususiy sektor ishtirokidagi aralash model ko'rib chiqiladi. Maqolada ikki mamlakatning yondashuvlari taqqoslanib, ularning afzalliklari va kamchiliklari yoritiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy siyosat, ijtimoiy himoya, davlat roli, O'zbekiston, AQSh, sog'liqni saqlash, ta'lim, pensiya, nafaqa, tenglik, bozor iqtisodiyoti, ijtimoiy adolat.

Ijtimoiy siyosat – bu davlatning jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish, aholining turmush darajasini oshirish, fuqarolarning farovonligini ta'minlash va ijtimoiy tenglikni qaror toptirishga qaratilgan strategik faoliyatidir. Bu siyosat orqali davlat turli ijtimoiy guruhlarining ehtiyojlarini hisobga olgan holda ularning ijtimoiy himoyasini ta'minlaydi, inson huquqlari va erkinliklarini kafolatlaydi, shuningdek, imkoniyatlar tengligi tamoyiliga asoslanadi.

Ijtimoiy siyosat sog'liqni saqlash, ta'lim, pensiya va nafaqalar tizimi, ishsizlikdan himoya, nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash, ayollar va bolalar huquqlarini himoya qilish kabi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, u jamiyatda ijtimoiy adolatni qaror toptirish, qashshoqlikni kamaytirish, kambag'allikka qarshi kurashish va barqaror taraqqiyotga erishish vositasi hisoblanadi.

Davlatning ijtimoiy siyosati nafaqat iqtisodiy o'sishni ta'minlash, balki shu o'sish natijalarining adolatli taqsimlanishini ta'minlash orqali ham ijtimoiy barqarorlikka erishishga xizmat qiladi. Bu siyosat, ayniqsa, o'tish davridagi jamiyatlar uchun alohida ahamiyat kasb etadi, chunki u ijtimoiy ziddiyatlarning oldini olish va aholi qatlamlari o'rtasidagi tafovutlarni yumshatish imkonini beradi. Dunyo davlatlarida ijtimoiy siyosat muhim strategik vosita sifatida inson kapitalini rivojlantirish, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va demokratik jamiyat qurish jarayonida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Har bir davlat o'z taraqqiyot strategiyasida ijtimoiy siyosatni asosiy ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida belgilaydi, chunki fuqarolarning farovonligi, hayot sifati va ijtimoiy himoyasi davlatning legitimligi va barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Rivojlangan mamlakatlarda ijtimoiy siyosat aholi salomatligini saqlash, ta'lim tizimini rivojlantirish, mehnat bozorida teng imkoniyatlar yaratish va ijtimoiy xavfsizlik tizimini takomillashtirish orqali aholining yashash darajasini oshirishga xizmat qiladi. Bu orqali fuqarolar davlatga nisbatan ishonch bildiradi, jamiyatda ijtimoiy birdamlik va hamjihatlik muhitini shakllantiradi. Misol uchun, Skandinaviya mamlakatlarida ijtimoiy tenglik va farovonlikka yo'naltirilgan siyosatlar iqtisodiy muvaffaqiyat va fuqarolarning davlat siyosatida faol ishtirokini ta'minlagan. Kambag'allik va ishsizlik darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlarda esa ijtimoiy siyosatning asosiy vazifasi aholining zaif qatlamlarini himoya qilish, imkoniyatlar tengligini yaratish va ijtimoiy xizmatlardan foydalanishda adolatni ta'minlashdan iboratdir. Bu davlatlarda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda turli dasturlar joriy qilinib, ayollar, nogironlar, bolalar va qariyalar uchun maxsus qo'llab-quvvatlov mexanizmlari ishlab chiqiladi.

Ijtimoiy siyosat shuningdek, migratsiya, urbanizatsiya, iqlim o'zgarishi va boshqa global muammolarga moslashuvda ham muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Global pandemiyalar davrida ijtimoiy siyosat ahamiyati yanada oshdi, chunki ko'plab mamlakatlar aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish orqali sog'liqni saqlash tizimini mustahkamlashga va iqtisodiy tanazzulni yumshatishga urinib ko'rdi. Umuman olganda, ijtimoiy siyosat – bu nafaqat ijtimoiy adolat va tenglik tamoyillariga xizmat qiluvchi vosita, balki davlat va jamiyat o'rtasidagi barqaror munosabatlarni ta'minlovchi asosiy mexanizmdir. Shu sababli, uning samarali olib borilishi zamonaviy dunyo siyosiy tizimlarining ajralmas va hal qiluvchi qismidir.

Dunyo davlatlarida ijtimoiy siyosat davlatning fuqarolar farovonligini ta'minlashdagi eng muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Bu siyosat orqali davlat aholining turmush darajasini yaxshilash, tenglikni ta'minlash va ijtimoiy adolatni qaror toptirishga intiladi. Har bir mamlakat o'zining tarixiy, iqtisodiy va siyosiy sharoitlariga qarab ijtimoiy siyosatni shakllantiradi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston va AQSH ijtimoiy siyosatining o'ziga xos jihatlari mavjud bo'lib, ularni solishtirish ijtimoiy tizimlarning turli modellari haqida tasavvur beradi.

O'zbekistonda ijtimoiy siyosat davlat tomonidan boshqariladi va markazlashgan tizim asosida amalga oshiriladi. Davlat aholining ijtimoiy himoyasini ta'minlashda yetakchi rol o'ynaydi. Pensiya ta'minoti, nafaqalar, moddiy yordam, tibbiy xizmatlar va ta'lim tizimi asosan davlat mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladi. O'zbekiston hukumati aholining zaif qatlamlarini qo'llab-quvvatlash, kambag'allikni kamaytirish, yoshlar va nogironlar uchun imkoniyatlar yaratish kabi masalalarga alohida e'tibor qaratadi. So'nggi yillarda ijtimoiy himoya yagona reyestri joriy etilib, ijtimoiy yordam aniq ehtiyojmandlarga yo'naltirilmoqda. Shuningdek, davlat subsidiyalari va imtiyozlar orqali uy-joy, sog'liqni saqlash va ta'lim sohalarida aholiga ko'mak beradi.

AQSHda esa ijtimoiy siyosat bozor iqtisodiyoti va federal tizimga asoslangan. Davlat ijtimoiy himoyani ta'minlasa-da, xususiy sektor va nodavlat tashkilotlar ham bu jarayonda faol ishtirok etadi. Ijtimoiy yordam dasturlari asosan ehtiyojmand qatlamlar uchun mo'ljallangan bo'lib, ular orasida Medicaid (kam ta'minlanganlar uchun tibbiy sug'urta), Medicare (keksalar uchun sog'liqni saqlash), Social Security (pensiya tizimi), SNAP (ovqat uchun yordam dasturi) kabi yirik tizimlar mavjud. AQSHda fuqarolar ko'pincha sog'liqni saqlash va ta'lim xizmatlaridan xususiy xizmat ko'rsatuvchilar orqali foydalanadilar, bu esa xizmat sifati va tanlov erkinligini oshiradi, biroq tenglik masalasida muammolarni yuzaga keltirishi mumkin.

Shu tarzda, O'zbekiston va AQSH ijtimoiy siyosati o'rtasida asosiy farq davlatning roli va tizimning moliyaviy manbalarida ko'zga tashlanadi. O'zbekistonda davlatning bevosita ishtiroki va subsidiya siyosati ustuvor bo'lsa, AQSHda esa aralash model, ya'ni davlat va xususiy sektor hamkorligi asosida ijtimoiy xizmatlar ko'rsatiladi. Har ikkala modelning o'ziga xos afzallik va kamchiliklari mavjud bo'lib, ularning muvaffaqiyati ijtimoiy adolatni ta'minlashda qanday yondashuvlar tanlanishiga bog'liq. Siz bu solishtirish asosida turli davlatlarning ijtimoiy siyosatga yondashuvini chuqurroq anglab olishingiz mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy siyosat har bir davlatning barqaror rivojlanishi va fuqarolarining ijtimoiy farovonligini ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. O'zbekiston davlat tomonidan boshqariladigan markazlashgan modelga tayanar ekan, aholining ehtiyojmand qatlamlariga e'tibor qaratadi. AQShda esa xususiy sektor va davlat hamkorligiga asoslangan tizim mavjud bo'lib, bu xizmatlarning xilma-xilligini ta'minlasa-da, tenglik masalasida muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Har bir tizim o'z sharoitiga mos holda rivojlanar ekan, samarali ijtimoiy siyosat fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Alesina, A., & La Ferrara, E. (2005). Preferences for Redistribution in the Land of Opportunities. *Journal of Public Economics*, 89(5), 897–931.
2. World Bank (2021). *World Development Report 2021: Data, Digitalization, and Development*. World Bank.
3. Yuldasheva.G.I Xalqaro munosabatlarning metodologik aspektlari. – Toshkent 2009. - 168-169-B
4. Walker, R., & McKay, S. (2004). *The Welfare State and Social Exclusion: A Comparative Analysis*. Routledge.